

Att förändra med moral

Konsten att utnyttja utrikespolitik som medel för den
inhemska opinionen.

Abstract

Det skedde i mitten av sextiotalets Sverige en remarkabel förändring i den svenska utrikespolitiken. En aktivering tog form som innebar ett större svenskt deltagande internationellt. Det yttrade sig framförallt i en stark moralisk hållning med kritik som vapen.

Vi frågar oss om aktiveringen kan betraktas som ett sätt att ta fokus från inrikesproblem. Är förändringen en taktik av Socialdemokraterna för att stärka sin maktposition? Genom en ”mest lika”-analys jämför vi perioderna 1945-1964 och 1965-1976 för att hitta förklaringar till förändringen. I vår analys menar vi att vanliga förklaringar som radikalisering, världens struktur och Olof Palmes personlighet inte ensamma räcker för att förklara förändringen. Vi påstår istället att en aspekt av den moraliska hållningen var att den nyttjades för att lösa inrikesproblem. Det är troligt att Socialdemokraterna delvis använde utrikespolitiken som taktik för att locka och behålla väljare.

Nyckelord: Socialdemokraterna, Diversionary theory, moral, utrikespolitik, Olof Palme

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problem och frågeställning.....	1
1.1.1	Val av fall.....	3
1.1.2	Syfte.....	3
1.2	Teoretisk utgångspunkt och utveckling.....	4
1.2.1	Tidigare forskning.....	5
1.2.2	Operationaliseringar.....	6
1.3	Metod.....	7
1.3.1	Material.....	8
1.3.2	Undersökningens disposition.....	9
2	Sveriges utrikespolitiska medel	10
2.1	Sverige lär sig konsten att viska högt.....	10
2.2	Den nya biståndspolitiken.....	11
2.3	Medlingsgrammatik.....	12
3	Världens struktur	13
3.1	Kalla krigets frammarsch och slut?.....	13
3.2	Sovjet och USA besöker Sverige.....	14
3.3	Konflikt och ... ytterligare konflikt.....	15
4	Situationen inom landet	16
4.1	Den ekonomiska aspekten.....	16
4.2	Tidens anda.....	17
4.3	Splittringar.....	18
5	Analys	19
5.1	Förklaringsvariabler.....	19
5.2	Diversion på svenska.....	21
6	Slutsats	24
6.1	Avslutande diskussion.....	25
7	Referenser	26
8	Bilaga	28

1 Inledning

Harry

Be it thy course to busy giddy minds

With foreign quarrels

- Shakespeare, Henry V

Att anfall är bästa försvar är en gammal sanning och att man inte ska plocka flisor ur sin brors ögon innan man tagit ut bjälkarna ur sina egna är rent bibliskt (Luk, 6:42-3). Att däremot angripa sin brors bjälkar för att dölja sina egna stickor låter som en udda taktik. Ändå är det just så som Henrik IV menar att sin son ska bete sig för att klara sig vid makten. Många anser att det är just denna taktik som George W. Bush utnyttjat vid USA:s invasion av Irak och Afghanistan. Liknande hävdelser yttrades under första världskriget då Tysklands offensiva utrikespolitik användes för att vilseleda befolkningen från den kommunism och demokrati som växte utanför rikets gränser (Levy, 1989:264). Vi intresserade oss för detta fenomen men insåg, efter en viss litteraturgenomgång, att ämnets fokus låg på stormakters utrikespolitik. Neutrala staters politik uteslöts. Vi ställde oss frågan, varför? Kan en svensk version av detta existera, trots landets neutralitet?

1.1 Problem och frågeställning

Andra världskrigets slut försatte världens länder, liksom Sverige, i ett dilemma. Tage Erlanders Sverige var under efterkrigstiden ett land i tystnad, präglad av kalla krigets fasa och dess bipolära uppdelning. Neutraliteten och alliansfriheten var, ansåg man, den enda möjliga väg för riket att välja för ett undvikande av ett eventuellt krig. Sveriges hundraåriga fred riskerade man att bryta ifall landet anslöt sig till något av de regerande blocken. Denna syn kom att prägla landets politik. Östen Undén, Sveriges dåvarande utrikesminister, förde en mycket försiktig politik på den internationella arenan, allt för att minska den misstänksamhet som utgjorde detta systems politik.

Men i slutet av 1960-talet kom denna passiva politik att reformeras. Den ursvenska neutralitetspolitiken, som man tidigare prisat likt gudarna, ifrågasattes då denna fick en mer undanskymd roll. Utrikespolitiken kom nu att inta en allt starkare ton i form av kritik och opinionsbildning. Genom medling och brobryggande samt ett allt starkare stöd för de stagnerande u-länderna satte man även Sverige på kartan som ett fredsförebyggande världssamvete. Med denna aktiva utrikespolitik förde man landet in i en ny era. Man undrar bara, varför förändrades Sveriges utrikespolitik under detta 1960-tal?

Ett partis beslutsfattande påverkas av en mängd faktorer. En enskild förklaring av ovanstående fråga är alltså omöjlig och ofullständig. Själva motivet till politikens omvandling kan alltså härledas till ett flertal olika företeelser. Världens dåvarande struktur, det vill säga kalla krigets prägel, är ett exempel som begränsade stater och dess handlande på det utrikespolitiska planet. Detta ter sig tydligt under de först tjugo åren efter andra världskriget då Erlander envist förklarade att ”angrepp av inflytserika politiker mot andra staters politik motverkar den neutralitetspolitik, som vi officiellt ansluter oss till” (Andrén, 1996:74). Mängden konflikter mellan länder är ytterligare en variabel som kan tänkas påverka stater och dess aktioner. I fall antalet konflikter ökat under 1960-talet skulle detta ge stater, däribland Sverige, fler chanser att agera utanför sina gränser och därmed ge utlopp för en mer aktiv utrikespolitik. Även om ledarstil som faktor kan tänkas uppenbar vid en analys av politikernas handlande är det inte desto mindre väsentlig att nämna. Vi tar för givet att den utrikespolitiska förändringen som trädde i kraft under 1960-talet påverkades av Socialdemokraternas partiledarbyte men, som vår forskning kommer att redogöra för, tror vi inte att den ensam kan förklara förändringen.

Ovanstående variabler är exempel på faktorer som vi anser påverkade Olof Palme och hans regering vid övergången till den *aktiva utrikespolitiken*. Däremot avser vi att i följande forskning angripa ovanstående problem utifrån ett hittills ouppmärksammat perspektiv. Vi upptäckte under vår forsknings gång en variabel som kan tänkas sprida nytt ljus kring svensk utrikespolitik och dess förändringar. Den grundas i en teori som baseras på att staters vilja att utgå i krig förstärks då regeringen uppfattar sin makt som hotad eller om landets inrikesituation präglas av problem och/eller kriser. Teorin har fått beteckningen *diversionsteori* då krigets indirekta mål är att förstärka regeringens position och vilseleda landets befolkning från de interna problemen genom att samla landet och rikta aggressionen mot den externa fienden, och inte *regeringens* brister som försatt landet i kris.

Enligt ovanstående forskning bör teorin *per se* appliceras på stater som tidigare ingått i konflikt med en eller flera utomstående aktörer. Som vi nämner i teoridelen har vi modifierat denna teori, även kallad *diversionary theory of war*. Vi ville undersöka i fall Sverige använt sig av utrikespolitiken för att påverka den rådande situationen inom landet, men vi utesluter då självklart krig som medel och lägger därför fokus på kritik, medling och brobryggande insatser. Frågeställningen vi valt lyder som följer:

Har Sveriges regering använt utrikespolitiska medel för att förstärka sin position och hantera inrikesproblem?

Som framgick ovanför har vi valt att använda oss av den utrikespolitiska förändring som trädde i kraft under slutet av 1960-talet. Genom att göra detta konkretiserar vi forskningen ytterligare i jämförelse med frågeställningen. Vi anser att frågeställningen, och dess breda karaktär, möjliggör för en vidare diskussion kring teorin och dennes anpassning på utrikespolitik under andra

perioder. I forskningens avslutande del kommer denna diskussion att framföras där vi avser att visa att teorin kan appliceras på nutida händelser.

1.1.1 Val av fall

Som framgår i vår problemdel ovan har vi valt att undersöka perioderna 1945-64 och 1965-76. Vi intresserade oss för utrikespolitikens förändring i den senare perioden. Att en förändring faktiskt ägt rum kan ses som ett vedertaget faktum. Vi ansåg dock att en del av förklaringarna till *varför* förändringen ägt rum just då stod på alltför lösa grunder och/eller knappast gav en tillfredsställande förklaring. Somliga av dessa förklaringar verkade aldrig ha ifrågasatts vilket, enligt oss, utgör en fara för en djupare förståelse av denna politiska förändring. I samband med vår kritiska förhållning till denna litteratur fann vi variabler som vi anser forskare hittills nonchalerat och vi beslöt därmed att undersöka huruvida dessa kan tänkas ha påverkat denna periods utrikespolitik.

Att enbart undersöka *aktiveringen* utifrån periodens egna ramar och period medför ett tämligen innehållslöst och intetsägande arbete. Hur skulle vi veta, enbart utifrån vår andra period, att en förändring verkligen ägt rum? Det är därför en väsentlighet att redogöra ingående för båda perioderna, 1945-64 och 1965-76, och utifrån denna empiri koppla till de slutsatser som sedermera dras. För att underlätta för läsaren, och oss, har vi i vår forskning valt att beteckna åren 1945-64 som *Period I* och åren 1965-76 som *Period II*.

1.1.2 Syfte

I vår uppsats kommer vi att undersöka om Sverige har använt utrikespolitiken som medel för att hantera inrikespolitiska problem. Detta ämnar vi att göra genom att undersöka perioden 1965-1976 eftersom vi anser att här har skett en betydande förändring i Sveriges utrikespolitik. Att så är fallet kommer vi att försöka bevisa genom en mindre komparativ undersökning av modellen ”most similar system design”. Genom att jämföra med tidsperioden 1945-1964 försöker vi styrka vår moraliserande diversionsteori. Teorin säger att Sverige använder sig av utrikespolitiska medel av en moraliserande karaktär för att stärka den egna opinionen. I vår analys kommer vi således se just på de utrikespolitiska medlen kritik, medling och bistånd för att se hur användningen av dessa förhåller sig till Sveriges inrikessituation. Syftet med vår uppsats blir då främst att besvara frågan om Sverige använt utrikespolitiken som medel för att hantera inrikespolitiska problem, men även att testa vår moraliserande diversionsteori.

1.2 Teoretisk utgångspunkt och utveckling

Teorins tyngd ligger i en regerings utrikespolitiska hantering då landets interna situation präglas av någon form av inrikesproblem. Problemet, i detta fall, bör ses utifrån ett subjektivt perspektiv då det är landets ledare som uppmärksammar den rådande positionen i gungning och därav väljer att agera manipulativt, i vårt fall med utrikespolitiska medel, för att befästa sin makt. Befolkningens förtroende för den sittande regeringen är väsentlig. Enligt Ross A. Miller (1994) grundas teorin på faktumet att ”ju lägre förtroende, ju högre är sannolikheten för ledarna att utgå i internationell konflikt”. Denna faktor, landets interna situation som variabel, tenderar forskare att nonchalera vid forskning av beslutsfattarnas tendens att utgå i extern konflikt. Realismens framträdande roll vid undersökning av internationell konflikt är, enligt Miller, boven i dramat då detta perspektiv fokuserar alltför kraftigt på det systematiska planet, det vill säga militär- och ekonomisk fördelning, och utesluter därför medvetet andra tänkbara förklaringar (ibid. 764-6). *Diversionssteorin* baseras alltså på en *inrikes utrikespolitik* (Bohman, 1970) där aktörerna, regeringen och dess medlemmar, använder den internationella arenan för att delvis främja opinionen och på så sätt förstärka den position de innehar, ett fenomen som har gått under beteckningen *rally-round-the-flag* (Levy, 1989:261).

Hur förhåller sig denna teori då på svensk politik? I renodlad form är ovanstående konfliktbaserade diversionsteori omöjlig att applicera på Sverige, som sedan 1815 lyckats förhålla sig neutralt och alliansfritt (Bengtsson *et al.*, 2001:91). Uppenbarligen begränsas det svenska handlingsutrymmet på det internationella området då denna politik tillämpas eftersom konflikt med externa parter är en omöjlighet. Men svensk utrikespolitik odlas inte i isolation utan frodas som en reaktion i förhållande till andra staters agerande. Visst tillämpar Sverige inte våld då orättvisor uppenbaras i världen men, som vi kommer se, har svensk utrikespolitik i allra högsta grad använt sig av andra medel för att påverka och forma världssamhället.

Begreppet *moral* har använts flitigt av de svenska regeringarnas alla ledare och vi tror att en moraliserande utrikespolitik är den form av diversion som tillämpas. Vi förändrar därför den ursprungliga diversionsteorins karaktär och byter ut det fundamentala begreppet konflikt med moral. Studien får därmed teoriutvecklande krafter då målet är att förbättra *diversionary theory of war* för att visa att teorins själva grund, inrikespolitisk utrikespolitik, kan användas av stater även om dessa utövar och förespråkar en fredlig politik. Därmed är en omformulering en väsentlighet för att bättre förstå denna omvandling, vilket gör att vi valt att döpa denna moraliserande utrikespolitik till *diversionary theory of moral*, eller *moraliserande diversionsteorin*.

Kinnman & Annerstedt (2000) använder i sin uppsats en form av moraliserande diversionsteori. De försöker påvisa den kraft som moral innehar i politik genom att fallstudera Belgien och dess utrikespolitik. Även om uppsatsen, enligt oss, har validitetsbrister är deras teori av intresse att belysa. Moral, hävdar de, är ”småstaters kärnvapen” och en regering av denna mindre kraftfulla kaliber använder sig av just moral utrikes för att ena ett splittrat land, lösa interna

problem och stärka sin egen maktposition (ibid. 20ff). Liknande resonemang kommer denna studie att framföra. Vår teori grundas i att moral som medel tillämpas av den svenska regeringen på den internationella arenan och genom detta yttrande påverka den situation som råder inom landet. Vi förutsätter, likt Miller, att regeringar är röstmaximerare och behöver därav befolkningens förtroende för att vidmakthålla positionen. Att en regering vill behålla makten innebär inte att den inte kan agera utifrån andra preferenser men ledarnas *primära* preferens, menar vi, är att bevara den position de innehar. En andra förutsättning är att en regering kan avlägsnas från makt genom befolkningens ansvarsutkrävande (Miller, 1995:763-4). Ledarna är väl medvetna om ovanstående förutsättningar och agerar därefter. En regerings handlande är därför beroende av ledarnas syn på den situation som råder. Teorin vi presenterar fokuserar dock enbart på eventuella inrikesproblem som ledarna anser hota deras maktposition. Självklart hanterar en regering problem på olika sätt och med olika medel, allt för att försvara positionen. I denna uppsats ligger teorins tyngd och fokus på det utrikespolitiska handlandet som ett medel för att förebygga och/eller hantera problem en regering uppfattar. Den moraliska diversionsteorin anser att kopplingen mellan inrikessituationen och utrikespolitiken faktiskt existerar och följande studie ämnar visa just detta.

1.2.1 Tidigare forskning

Det finns en diger forskning kring diversionsteorin och teorin har även en stark förankring bakåt i tiden. Exempelvis så skrev Shakespeare i sin pjäs *Henry V* om hur den gamle kungen ger sin prins rådet att hålla den förvirrade befolkningen sysselsatt med bråk utomlands så blir det enklare att härska. Mer nutida (och verkliga) är Marx tankar om Napoleons situation där han ansåg att Napoleon bara hade två val: revolution på hemmaplan eller krig på bortaplan. Även det rysk-japanska kriget har kopplats till diversionsteorin då Rysslands dåvarande inrikesminister påstått att landet behövde ett krig för att hindra revolutionens antåg (Levy, 1989:261-4).

Teorin har med andra ord funnits länge, men forskningen är däremot nyare. Simmel räknas som den förste som systematiskt behandlar teorin. Han menar att ibland kan krig vara sista utvägen för ett land som har problem med intern antagonism. Ett krig kan, enligt Simmel, få inrikesbråken att försvinna (ibid. 260f). Flera andra forskare, som Coser, Dahrendorf och Wright, faller in bakom Simmel och menar utrikespolitiska konflikter har använts för att stärka sammanhållningen inrikes eller i en grupp (ibid. 261). Diversionsteorin led dock ett bakslag när den utsattes för kvantitativ testning. Rummel genomförde 1963 den vanligast refererade kvantitativa forskningen där han fastslår att det generellt sätt inte finns något som helst sammanband mellan inrikeskonflikter och utrikeskonflikter. Ytterligare kvantitativ forskning av bland andra Tanter, Zinnes och Wilkenfeld visar alla på samma resultat (ibid. 262).

Levy (1989) menar dock att förklaringen till varför de tidiga kvantitativa undersökningarna misslyckades är dels att teorin inte varit klart definierad, men

även rent metodologiska fel (ibid. 265f). Levy nämner en rad olika problem med metodologin som använts, och efterlyser dels en tydligare operationell modell samt mer forskning kring ämnet (ibid. 284). Morgan och Anderson (1999) har tydligare lyckats förklara det metodologiska felet i de tidigare undersökningarna. De äldre undersökningarna använder en cross-sectional metod som inte passar materialet och då kan motsäga en teori som egentligen stämmer (ibid. 801). Morgan och Anderson genomför istället en longitudinal undersökning på Storbritannien där de lyckas fastslå att det finns ett starkt sammanband mellan utrikeskonflikt och inrikesproblem. Deras undersökning visar dock att inrikesproblemen inte får vara extremt allvarliga då en konflikt i det läget skulle vara för riskabelt och snarare riskera att öka motsättningarna på hemmaplan (ibid. 801, 811f).

1.2.2 Operationaliseringar

För att klargöra vilken innebörd vi ger våra begrepp så kommer vi nu att operationalisera de som är mest centrala. Detta gör vi för att inte skapa någon tvetydighet i vår uppsats. En del operationalisering kommer att ske i efterhand då begrepp används i texten. Nedanför följer dock de som är viktiga för förståelsen av syftet och frågeställningen.

Utrikespolitik menar vi är de mål, medel eller intentioner som officiella representanter för en regering medvetet använder och/eller eftersträvar i internationella sammanhang. Utrikespolitiken skiljer sig från inrikespolitiken på en väsentlig punkt, nämligen vari den *direkta* påverkan ligger. Utrikespolitiken syftar främst på att direkt påverka *externa* aktörer (exempelvis andra stater och/eller internationella organisationer). Inrikespolitiken, däremot, ämnar påverka statens *interna* aktörer direkt. Visserligen kan utrikespolitik ingå i exempelvis statens säkerhetspolitik och blir därmed indirekt inrikespolitik. Likadant kan en stats inrikespolitik påverka andra externa aktörers handlande. Men detta, menar vi, är en *indirekt* påverkan och är inte politikens själva huvudsyfte.

Utrikespolitiska medel syftar till att utrikespolitiken i detta sammanhang inte används främst för utrikespolitikens egen skull, utan som ett sätt att påverka andra faktorer, vilka i denna uppsats kommer att vara inrikespolitiken. Enligt Lödén (1999:22) brukar oftast de medel som Sverige använder i sin utrikespolitik delas upp i följande grupper: *kritik* och *opinionsbildning*, *medling* och *brobyggandeinsatser* och *biståndspolitik*.

Inrikesproblem är de företeelser som råder inom landet vars effekt kan hota den sittande regeringens maktposition. Väsentligt för begreppet är att regeringen måste *uppfatta* de eventuella problemen samt själva hoten och, som konsekvens, försöker åtgärda situationen.

1.3 Metod

Då vi har valt att fokusera mer på en kvalitativ och djupgående forskning av våra två perioder utgår vi ifrån ett hermeneutiskt perspektiv där våra egna, subjektiva, tankar kommer att återspeglas och utmärkas under vår forsknings gång, inte minst i analyserna och slutsatsen. Detta är viktigt att påpeka eftersom våra, och våra källors, personliga uppfattningar, tolkningar och synpunkter har präglat det förhållningssätt som vi anslutit oss till vad gäller vår teori och slutsats.

Teorin vi utvecklade i föregående avsnitt kommer att prövas genom att jämföra våra två analysenheter, det vill säga Period I och II. Vi kommer att använda en *most similar system design* som passar vår studie väl då de fall vi valt att undersöka är tämligen lika. Undersökningen går naturligtvis inte ut på att skapa en generell regel, utan endast till för att förklara förändringen i Sveriges utrikespolitik vid Period II. Samtidigt är *most similar system design* inte perfekt då det är omöjligt att hitta två exakt likadana fall, men vi tycker att det fungerar bra då vi endast försöker förklara ett visst fall och inte generalisera. Vår *most similar system design* kommer att presentera ett antal variabler som, utöver vår egen diversionsteori, kan tänkas ha påverkat regeringens beslut att övergå från passiv till aktiv utrikespolitik. De olika variablerna är de oberoende faktorerna och förändringen av utrikespolitik är den beroende faktorn. Variablerna vi anser kan påverka en regerings utformning av politiken är:

- 1, världens rådande struktur
- 2, externa hot
- 3, konflikter och/eller krig i världen
- 4, situationen inom landet och regeringen

Om vår teori stämmer så borde den avgörande variabeln vara situationen inom landet. Kan vi då visa att utrikespolitiska faktorer, punkt 1–3, är i stort sett oförändrade så bevisar vi därmed att det är inrikesförhållanden som var avgörande för förändringen av Sveriges utrikespolitik, vilket är en väsentlighet för vår teori. För att vidare undersöka förändringen kommer vi se på olika inrikesfaktorer som regeringen kan anse vara problem som i förlängningen hotar deras maktställning. De indikatorer som vi anser belyser periodernas inrikessituation är:

- 1, ekonomiska aspekter
- 2, partiets sammanhållning
- 3, väljarförtroende
- 4, tidsandan

Det är av intresse att redogöra för våra val av variabler inom inrikessituationen och för världens rådande struktur. Våra variabler avser mäta hur situationen såg ut i världen samt inom landet och hur dessa kom att påverka Sveriges regerings utrikespolitik under period I och II. Variablerna har vi valt då vi anser att dessa kan utgöra incitament för en regering att agera på det utrikespolitiska planet. Vi är

medvetna om att dessa inte ger en heltäckande bild av alla de anledningar som en regering kan anamma för ett agerande på den internationella arenan. Men att redogöra för fler variabler än ovanstående är, i vårt fall, omöjligt. Vi anser däremot att variablerna som vi valt är bäst lämpade för vår undersökning då de utgör mer generella och allmänna uppfattningar av de två situationerna.

En del av dessa variabler är rent statistiska och därför enkla att jämföra, men vi tvingas även se till sekundärkällor för information då allt inte är mätbart. Med denna komparativa undersökning kan vi se om dessa faktorer har förändrats i landet under denna period och då även bidragit till förändringen. Om vi då kan se en koppling mellan användningen av utrikespolitiken och de faktorer som vi nämnt innan så ger detta belägg för vår teori.

1.3.1 Material

Diversionsteorier är ett svårupptäckt fenomen inom den statsvetenskapliga litteraturen. Även om diversionsteorin har en lång historia är den relativt dåligt kartlagd och det finns ingen enhetlig forskning kring den. Vi har därför främst utgått från ett antal vetenskapliga artiklar och undersökningar som behandlar teorin. Dessa ger oss även inspiration och stöd för vårt eget teoriutvecklande. Här får vi även inspiration från Kinnman & Annerstedts uppsats (2000). Eftersom en b-uppsats inte utgör en optimal källa vill vi poängtera att vi endast använder den för sin intressanta tes och att vi inte lutar oss mot deras forskning i övrigt. Dessutom verkar den vara unik i sitt slag där den kopplar moral med en inrikes utrikespolitik, och det vore därför direkt felaktigt att inte nämna den.

Forskningens själva analys baseras främst på ett flertal sekundärkällor. Vi har dock även ett par primärkällor. Däribland hör ett par av Palmes tal och andra uttalanden samt Statens offentliga utredningar. Först ämnade vi att även utgå ifrån dagböcker och personliga anteckningar, som Undéns och Erlanders, samt Riksdagstryck, men efter närmare undersökning av dessa ansåg vi att de inte bidrog till vår uppsats och kommer sålunda inte att användas. Till primärmaterialet räknas även en telefonintervju som vi gjorde med dåvarande kabinetssekreteraren på UD, Sverker Åström. Vi tyckte att det var intressant att få höra åsikter från en person aktiv från vår period och som dessutom arbetade nära med Palme.

Ett problem när man skriver om Palme är att materialet till stor del är färgat av politiska åsikter och subjektiva värderingar. Detta gäller inte bara vår intervju med Åström samt hans bok *Ögonblick*, utan det återspeglas i en stor del av vårt material och förmodligen även i det vi själva skriver. Det finns egentligen inget sätt att undgå detta utom en kritisk hållning, men vi har försökt att hitta material från både höger- och vänsterkällor och hoppas att detta inte kommer att vara ett problem i vår framställning. Till detta hör också att en hel del av vårt material saknar en vetenskaplig förankring och är snarare en populärvetenskapliga, historiska eller rent politiska. Dessa källor kommer vi vara extra uppmärksamma på och försöka dubbelkolla fakta i den mån det är möjligt.

1.3.2 Undersökningens disposition

Vår forskning kommer att presenteras genom att redogöra vår empiri utifrån våra tre huvuddelar; Sveriges utrikespolitik, Världens struktur och Tidens anda. Placeringen av de tre olika delarna är en medveten placering då vi anser att den röda tråden förstärks i och med denna indelning. Efter varje kapitel följer en sammanfattning där vi kortfattat resonerar och diskuterar kring hur empirin kan förstås. För att tydliggöra uppsatsens flyt innehåller sammanfattningen även en koppling till kapitlet som följer. I den avslutande delen ligger uppsatsens själva tyngd; vår teoretiska förankring i den empiri som vi presenterat. För att göra vår teori mer aktuell har vi valt att föra en avslutande diskussion där vi redovisar för nutida händelser som kan kopplas till vår teori.

2 Sveriges utrikespolitiska medel

Här redogör vi för den utrikespolitik som de svenska regeringarna under period I & II har använt sig av. Vi undersöker i fall en förändring verkligen har skett vilket vi gör genom att belysa tre olika typer av utrikespolitik. Dessa variabler är 1, kritik och opinionsbildning, 2, biståndspolitiken och 3, medlings- och brobyggarsatser.

2.1 Sverige lär sig konsten att viska högt

Svensk politik, som vi nedanför kommer att se, anpassades under 1950-talet efter den rådande strukturen. Östen Undén, Sveriges dåvarande utrikesminister, menade att landet ”bör ... hålla en låg profil i världspolitiken” och ”något annat ... vore att kraftigt överskatta våra möjligheter att utöva inflytande...” (Lödén, 1999:19). Bjerelds sammanställning av antalet kritikutsagor under perioden 1947-65 visar att den totala summan kritikutsagor är 56, se figur 2.1, vilket är, som vi kommer att redovisa för nedanför, onekligen lite i jämförelse med vår andra period. Under slutet av 1940-talet kritiserades enbart Pragkuppen i Tjeckoslovakien och landets brist på demokrati (Bjereld, 1992:42-3). Under 1950-talet ser man dock en viss förändring. I samband med Koreakriget kritiseras de centrala aktörerna, då främst Sovjetunionen, Kina och Nordkorea. Under kriget ställer sig Sverige bakom FN, för att därefter knyta an till sin neutralitetspolitik vilket innebär ”en fortsatt markering av den svenska vaksamheten...” (Andrén, 1996:124). Ytterligare kritik riktas mot Sovjetunionen efter Catalina-affären och spionerimisstankarna. Under Suezkrisen 1956 riktas kritik mot Israel, men också mot Frankrike och England vars militära aktioner mot Egypten ”utgjorde ett flagrant brott mot FN-stadgan” (Bjereld, 1992:42). Sydafrika och landets apartheidregim kritiseras 1959, men tonen mot landets förtryck skärps först 1963. Generellt kan sägas att kritiken förmedlas någorlunda jämt under hela denna period (ibid. 44-5).

Under 1960-talets andra hälft sker däremot en förändring. Den så kallade ”aktiva utrikespolitiken” blir nu en officiell del inom den svenska socialdemokratin (Lödén, 1999:163). Den svenska modellen är 70-talets terminologi där partiet medvetet väljer att marknadsföra den ”demokratiska socialism” som ett föredöme för övriga världen, då främst för tredje världen (ibid. 298-9). I figur 2.2 visar Bjereld denna periods kritik. Den totala summan kritikutsagor är 146, nära tre gånger mer än tidigare period. Bjereld förklarar att ”en relativ återhållsamhet i tonfallet i slutet av 1960-talet utvecklades mot mer långtgående formuleringar och blomstrande språk under 1970-talet” (Bjereld,

1992:49). USA intar nu position fyra, vilket kan jämföras med föregående period där USA inte är listad överhuvudtaget. Anledningen är självklart landets invasion av Vietnam år 1965. Den svenska kritiken inleddes först 1965, då i mer ”lågmalda ordalag”, för att successivt öka i allvar året därpå med mer ”känsloladdade formuleringar” (ibid. 48). Kritikens allvar nådde klimax år 1972 då Palme likställde USA:s invasion med Nazitysklands utrotning av judarna (Åström, 1992:124). Sydafrika får även under period II hård kritik, men till skillnad från föregående period utvidgar man nu kritiken. Apartheidpolitiken är självfallet fortfarande i fokus men även Sydafrikas förtryckartaktik mot Namibia och Rhodesia tacklas hårt. Rhodesia, i sin tur, kritiseras likt Sydafrika för en apartheidpolitik där styret i landet betraktas som ”illegal”. Portugal intar position nummer två, då främst för landets stöd av Rhodesias politik. Sovjets placering i tabellen har nu halkat ner kraftigt och intar plats nummer åtta, vilket kan jämföras med föregående period då landet dominerar i den svenska kritiken (Bjereld, 1992:49-50). Tjeckoslovakiens icke-demokrati såg Palme som ”diktaturens kreatur” och fascismen i Spanien och dess förtryckare beskrivs som ”satans mördare” (Åström, 1992:212).

2.2 Den nya biståndspolitik

Det som lade grunden för svensk biståndspolitik är proposition 100 1962. Innan dess dominerade stödet till FN det svenska biståndet. De första åren efter andra världskriget var opinionen för bistånd låg, vilket visades i att till och med väldigt små belopp blev debatterade i riksdagen (Andersson, 1989:23). På FN:s förslag bildade Sverige 1952 en kommitté (Centralkommittén) för att samordna sina biståndsinsatser. Frågan var dock fortsatt ointressant för allmänheten och i en undersökning 1956 visade det sig att endast en tredjedel av de tillfrågade tycker att Sverige borde höja sitt bistånd, trots att detta fortfarande var relativt lågt (ibid. 27).

1962 läggs så proposition 100 fram för riksdagen. Den är resultatet av u-beredning, en arbetsgrupp ledd av Olof Palme, och föreslår en kraftig ökning av u-landshjälpen. Det anges i propositionen tre motiv till varför Sverige bör höja biståndet. Viktigast är solidaritetsmotivet och propositionen andas idealism där människovärdesprincipen är central (Wikinge, 1997:33). Men det finns även ett säkerhetspolitiskt motiv samt ett rent ekonomiskt motiv då en starkare ekonomi i tredje världen öppnar nya marknader (Andersson, 1989:34).

Från 1962 till 1968 tredubblas det svenska biståndsanslaget och fördubblas i procent av BNP. Samtidigt är det 1968 endast på 0,3 procent av den svenska BNP:n och långt ifrån enprocentsmålet som framfördes i socialistinternationalen redan 1956 (Ibid. 27, 41). Kritiken ökar således mot vad som anses vara en för snål biståndspolitik. Statsrådet Ulla Lundström avgår 1966 i protest och höjningen 1967 kritiseras av bland andra Ingvar Carlsson (Lödén, 1999:290). Som följd av detta föreslås det i propositionen 1968 en höjning med ca 15 % per år under en sjuårsperiod för att nå enprocentsmålet 1975 (Andersson, 1989:41).

En förändring som märks redan i prepositionen 1968, men som framförallt kommer att gälla i början av 70-talet, är hur motiven för biståndet börjar ändras. Det tidigare viktigaste motivet om internationell solidaritet får nu stå tillbaka mot att biståndspolitikerna ska verka för en ekonomisk och social utjämning (Löden 1999:293). Denna tanke utvecklas under början av 70-talet och i budgetförslaget 1970 menar man att Sverige främst skall ge bistånd till länder med regimer som arbetar för just en ekonomisk och social utjämning (Andrén, 1990:192).

2.3 Medlingsgrammatik

När det gäller medling och brobyggande insatser finns det olika former att utgå ifrån. Vi tänker dock endast undersöka Sveriges insatser som medlare, i fredsbevarande styrkor samt som skyddsmakt. Andra former faller bort på grund av exempelvis brist på material och utrymme men framförallt för att de saknar relevans för vår uppsats. Detta kan vara att de inte får någon medial uppmärksamhet antingen på grund av att de anses ointressanta och ospektakulära men även på grund av att de sker i det fördolda, så kallad ”tyst diplomati” (Bjereld, 1992:78, Eliasson, 1989:17). En form av brobyggande insatser som får medial uppmärksamhet men som ändå är irrelevant för vår studie är värdskap/ordförandeskap i internationella organisationer innehas av en svensk, exempelvis Hammarskjöld i FN. Det saknar relevans då vi endast undersöker vad regeringen gör. Ett annat problem med att undersöka medling och brobyggande insatser från vårt perspektiv är att dessa insatser ofta kommer på begäran utifrån och är därför svåra att använda som medel. Sverige kan dock påverka en del genom hur ofta frivilligt anmäler sig och hur ofta de faktiskt är beredda att ställa upp på begäran.

Sverige har sedan andra världskrigets slut varit inblandat i flertalet medlingssituationer. Främst går det att se svenska insatser i mellanöstern. Förutom Emil Sandströms insatser i Palestinakommittén 1947 så medlade även Folke Bernadotte (1948) och Gunnar Jarring (1967) i den israelisk-arabiska konflikten (Bjereld, 1992:80; Eliasson, 1989:10f). Sverige har även sedan Undénplanen 1961 engagerat sig i nedrustningsförhandlingar, något som fortsatte under Olof Palmes tid som statsminister.

Sedan Sverige gick med på att sända trupper i FN:s första fredsbevarande operation 1956 så är Sverige med i de allra flesta insatser i båda perioderna (Löden, 1999:233; Bjereld, 1992:90f). Det är därför svårt att dra några slutsatser av detta. Sveriges agerande som skyddsmakt är mer intressant. Med skyddsmakt menas att en stat utses av en annan för att tillvara ta dennes intressen i en tredje stat (Bjereld 1992:93). Under andra världskriget innehade Sverige en stor mängd officiella skyddsmaktsuppdrag. Efter kriget hade Sverige kvar ett par av dessa, men under 1950-talet utvecklades verksamheten helt (ibid. 94). I mitten av 1960-talet ökade dock uppdragen igen och efter ytterligare en ökning i början av 1970-talet har uppdragen legat på en jämn nivå (se figur 2.4).

3 Världens struktur

I kapitlet ovan framgick att utrikespolitiken faktiskt hade förändrats under 1960-talets slut. Frågan blir således varför? Nedan kommer vi att redogöra för tre variabler som vi anser kan förändra ett lands utrikespolitik. Vi undersöker och redogör för våra två perioder för att därefter uppmärksamma eventuella förändringar som kan ha påverkat Sveriges regerings val av utrikespolitik i period II. De variabler vi valt är 1, världens rådande struktur, 2, hot mot Sveriges säkerhet och 3, konflikter i världen.

3.1 Kalla krigets frammarsch och slut?

Kalla krigets själva begynnelse har debatterats flitigt bland historiker. Somliga hävdar att den ryska revolutionen år 1917 var den utlösande faktorn som kom att dela upp världen i två delar. Andra hävdar att ett flertal dominoeffekter under de första åren efter andra världskriget kom att framkalla världens öst – väst indelning. Oavsett vilken av ovanstående förklaringar man anser vara korrekt präglades världen post-1945 av ett kallt krig, ett krig vars kyla kom att beröra alla världens länder (Scott, 2005:98-9).

År 1947 började detta kalla krig att utformas. USA:s dåvarande president Truman förklarade situationen då denne, i ett tal till kongressen, ansåg att ”det måste vara USA:s politik att försvara fria människor som motstår ett tvingande från beväpnade minoriteter eller utomstående tryck” (ibid. 95). Trumandoktrinen följdes av Marshallplanen och att man konstruerade NATO tillsammans med tolv västeuropeiska länder. Syftet med denna allians var att ge skydd åt Västeuropa, då västmakterna ansåg att Sovjets starkare roll i Europa skulle utgöra ett direkt hot mot deras ideologi och affärer. I praktiken kom USA genom denna pakt att berättiga användandet av nukleära vapen (Scott, 2005:99).

Stalins död år 1953 utgjorde en viss förändring i den politik som bägge läger kom att föra men spänningen ökade ändå då provsprängningar lades fram på bägge stormakternas agenda. Den nukleära teknologin fick en central roll och ett flertal nya, mer effektiva nukleära vapen utvecklades. Världen som helhet fick en allt fokuserad position då andra stater, utöver stormakterna, utvecklade kärnvapen, däribland Storbritannien, Frankrike och Kina (ibid. 104-5). Avtalet om partiellt förbud mot provsprängningar av atomvapen som kom 1963 kom att präglade andra halvan av 60-talet. Efter Kubakrisen började supermakterna inse nödvändigheten av en nedtrappning. Utrikesminister Östen Undén menade att detta var en vändpunkt i det kalla kriget och en inledning till en betydande avspänning (Lödén, 1999:133). Undén fick till en början också rätt. Europa som tidigare av regeringen

ansågs vara den största riskzonen 1962, anses 1967 istället vara ett avspänningsområde (ibid.).

Vietnamkriget var dock tidigt en oroshärd för världssäkerheten. Rädslan för att kriget skall spridas är stor (Andrén 1990:81). Warszawapaktens intåg i Tjeckoslovakien våren 1968 var än mer problematiskt. Samtidigt som väst ville kritisera Sovjets agerande så ville man inte äventyra icke-spridningsavtalet som var under process. Undén ansåg att uppluckringen av militärblocken hade avstannat och avspänningen fick sig en törn (Lödén, 1999:135-37). Men även om läget hade blivit mera avspänt mellan öst- och västblocken med ett minskat hot om atomvapenskrig så fortsatte kapprustningen och världen var likväl bipolär där supermakterna hade en hegemonisk ställning.

3.2 Sovjet och USA besöker Sverige

Efter andra världskriget befann sig Sverige i en situation av stor osäkerhet. Trycket från Sovjet fick Sverige att göra både ekonomiska och politiska eftergifter (Andrén, 1990:45). Sovjet kritiserade hårt den svenska neutraliteten enligt Stalins ”tvålägersteori” (SOU, 2002:152). I början av 50-talet var det extra spänt då Sovjet utvidgade sin territorialvattengräns samtidigt som olika spioneriaffärer diskuterades och inte minst Catalina-affären där ett svensk spaningsflygplan blev nedskjutet av sovjetiskt flyg (Andrén, 1990:64). Med Stalins död 1953 började dock Sverige och Sovjets relationer sakta att förbättras (Lödén, 1999:66). Chrusjtjov visade sig ha mer förståelse än Stalin angående den svenska neutraliteten. En del komplikationer uppstod dock, kanske främst Chrusjtjovs inställda Sverigebesök 1959 efter hårda inrikesprotester i Sverige som vittnade om en utbredd sovjetfientlighet (SOU 2002:154).

Påtryckningarna från väst var inte lika påtagliga under denna period. Röster höjdes dock mot Sveriges ovilja att välja sida mot Sovjet. Man menade att Sverige var opportunistiskt och inte vågade ta konsekvenserna från sin ”västligt demokratiska grundövertygelse”. Framförallt gällde detta ett svenskt deltagande i NATO där påtryckningar från väst menade att samarbetet var en manifestation av den ömsesidiga solidariteten i väst (Nilsson 1991:56f).

Mellan 1965-76 var hotbilden mot Sverige påfallande låg. Relationerna med Sovjet var relativt goda, med en liten nedgång under Pragvåren 1968. Annars gjorde stabiliseringen i Europa, avspänningspolitiken och Sovjets spända relation mot Kina att Norden inte var ett prioriterat område (SOU, 2002:121, 155f).

Relationen med USA var däremot sämre. Detta berodde främst på Sveriges hårda kritik av USA:s inblandning i Vietnamkriget. Kritiken gjorde Nixon och Kissinger rasande och hårda ord utväxlades samtidigt som USA skickade hem Sveriges ambassadör och tog hem sin egen (Åström, 1992:125; Östergren, 1984:131, 183f). Enligt en undersökning i Sverige 1973 ansåg majoriteten att USA var ett större hot än Sovjet (Petersson, 1982:12-14). Sammantaget var detta ändå en säkerhetsmässigt relativt lugn period.

3.3 Konflikt och ... ytterligare konflikt

Som vi förklarat ovan redogör vi för konflikter på grund av att dessa kan vara incitament för länder att kritisera, medla eller öka biståndet. Wallensteen baserar sina studier kring konflikt på antalet dödsoffer per år. Studien fokuserar även enbart på just väpnade konflikter (Wallensteen, 2002:24ff). Vi anser att denna definition är alldeles för snäv. Vi anser att just väpnad konflikt, enligt Wallensteens definition, inte per se är den enda typ av konflikt mellan parter som omvärlden har anledning att reagera på. Därför har vi valt att utgå ifrån Bercovitch och Jacksons definitioner. Konflikt, utifrån deras perspektiv, är inte enbart en motsättning mellan parter som tar till sig vapen och antalet döda är nödvändigtvis inte relevant för själva konfliktbegreppet. De utgår, likt Wallensteen, ifrån interstate conflict och internationalized civil conflict. Däremot utvidgar han begreppet ”konflikt” genom att inkludera militarized disputes och political incidents där motsättningen inte nödvändigtvis bör sluta med krig och blodspillan (Bercovitch & Jackson, 1997:5ff). Detta är viktigt att inkludera då vi studerar konflikter eftersom de två sistnämnda typerna kan, likt väpnade konflikter, ge incitament för stater att kritisera.

Som figur 3.1 visar (se bilaga) fluktuerar antalet och typ av konflikter relativt drastiskt. I vår första period (1945-1965) har, enligt Bercovitch och Jackson, 33 internationalized civil conflicts ägt rum och hela 69 interstate conflicts. Jämför man med den andra perioden är denna period den mest konfliktdrabbade. Avkoloniseringen är en av de bakomliggande faktorerna. Hela 16 kolonialländer lyckas vinna sin självständighet under denna period, även om majoriteten gör det med fredliga medel (Scott, 2005:96). I vår andra period (1966-1975) hittar vi 51 konflikter. Avkoloniseringen hade nu stagnerat. Portugal var nu det enda imperiet kvar i Afrika och då militärdiktaturen i landet föll underlättade detta för landets fem kolonialstater att slå sig fria. Visserligen utgjorde Moçambique och Angola undantag där ett flertal anti-koloniala grupper ingick i väpnad konflikt vilket slutligen resulterade i inbördeskrig (ibid.).

Avkoloniseringen, och de konflikter som uppstod som följd, kan inte ensamt stå till svars för antalet konflikter under våra perioder. Åren 1945-65 präglades av starka motsättningar mellan de två stormakterna och som konsekvens uppstod ett flertal kriser och konflikter som, anser många, kunde ha lett till ett fullt utvecklat kärnvapen krig. Koreakriget 1950-3, Kubakrisen år 1962 och Vietnamkriget 1965-73 är tveklöst de mest tydliga (Bercovitch & Jackson, 1999:111). Liknande konflikter under denna period, där kalla krigets stormakter var de centrala aktörerna, beräknade Bercovitch & Jackson till sju stycken, vilket kan jämföras med vår andra period där antalet var noll. Period II, även kallad détente, var nämligen åren då båda stormakterna insåg att ett förhandlande mellan staterna var ett nödvändigt medium för en lösning av konflikten. Under den tidigare perioden hade diplomatiska förbindelser brutits vilket gjorde förhandlingar omöjligt. Detta kan vara en av anledningarna till varför antalet konflikter är, enligt figur 3.1, fler under period I än II.

4 Situationen inom landet

Världens struktur som vi såg ovan var, utifrån våra variabler, i generella drag oförändrad i våra två perioder. Vad kan då möjligtvis ha påverkat förändringen, om världens dåvarande situation inte hade förändrats? Vi kommer nu att redogöra för Sveriges situation under våra två perioder för att se om situationen inom landet kan tänkas besvara frågan. Situationen delas in i tre stycken – 1, det ekonomiska perspektivet, där inflation, arbetslöshet och antalet strejker symboliserar landets situation, 2, tidens anda, där vi redogör för det politiska och sociala klimatet som präglade landets befolkning och den sittande regeringen och 3, vi undersöker splittringar inom partiet.

4.1 Den ekonomiska aspekten

Under 1950- och 60-talen präglades Sveriges ekonomi av en efterkrigsboom som möjliggjorde för befolkningen att förbättra sin levnadsstandard. Sysselsättningen i landet var mycket god och strejknivån i landet var nästintill obefintlig (Thörnqvist, 2006:44). Det välfärdssystem som Sverige utvecklade under mellankrigstiden kom nu, under efterkrigstiden, att utbyggas till nästintill fulländning. Sociala reformer sattes i kraft. Allmänna barnbidrag, obligatoriska sjukförsäkringar och tilläggs pensionering (ATP) infördes. Skyddsnetet, som skulle ge en grundtrygghet åt alla Sveriges invånare, sträcktes ut till en mer omfattad bredd än någonsin. Arbetsmarknaden utgjordes av ett sällan skadat lugn där relationen arbetare – arbetsgivare förbättrades genom centrala löneförhandlingar och en lönesolidaritet, *lika lön för lika arbete*. Erlanders Sverige såg ut att gå i rätt riktning. Den ”svenska modellen” kom att bli ”världens mest avancerade välfärdsstat” (Ruin, 1986:12-3). Sveriges konsumtionsamhälle var i farten.

Som konsekvens ökade befolkningens förväntningar. Under mitten av 1960-talet dog efterkrigsboomens goda liv ut, men förväntningarna levde vidare. Människor kunde inte acceptera att levnadsstandarden i landet stagnerade. Det finmaskiga skyddsnetet var inte så perfekt som man först trodde; arbetsmiljön var ofta usel, alkohol- och narkotikamissbruk ökade liksom klyftorna i samhället. Obalansen i ekonomin tilltog och känslan av otrygghet hos anställda ökade. Motsättningarna mellan de politiska partierna och dess huvudaktörer kom även under 1960-talet att öka. Erlanders ”guldålder i svenska historia” kom, i och med ekonomins obalans, till ett slut (ibid. 14-5).

Detta manifesterades genom en rad strejkvågor. Att antalet strejker under period II är sammanlänkat med den ekonomiska situationen som Sverige befann

sig i råder det inget tvivel om (Thörnqvist, 2006:44). De värsta strejkerna ägde just rum år 1970 och 1974, samma år som inflationen i landet steg som kraftigast och år 1969, samma år som Palme vann valet, var Sveriges ekonomiska kris ett faktum vilket självklart kom att påverka politikens spel. I Edvinssons doktorsavhandling (2005) likställs 1970-talet med 1990-talet, decennierna då Sveriges präglades av ”djupa ekonomiska kriser” (Edvinsson, 2005:178). Regeringen införde en åtstramningspolitik. De första åren under 1970-talet utmärktes av en stagnerande lågkonjunktur. År 1974 kom oljeprischocken vilket försatte konjunkturen i en ännu djupare kris. Palme, med finansminister Gunnar Sträng, försökte med en rad sysselsättningsåtgärder införa den stabilitet och rikedom som ”de gyllene decennierna” 1950- och 60-talen uppvisade (Östergren, 1984:153-4). Regeringen misslyckades. Enligt figur 4.1 uppvisar inflationen och, som följd, arbetslösheten i landet nya höjder under hela 1970-talet (Djerf, 2006:98-9).

4.2 Tidens anda

Som figur 4.2 visar stagnerar Sveriges befolknings förtroende för den sittande regeringen under period II. Det är uppenbart, menar vi, att detta är en konsekvens av den dåliga ekonomiska situation som Sverige vid den här tidpunkten befinner sig i. Men man kan även urskilja en annan faktor som påverkade befolkningens allmänna förtroende. Konsumtionssamhället, som vi nämnde ovanför, öppnade porten för den *radikalisering* som återspeglas så påtagligt under just period II. Sverker Åström skriver i Ögonblick att ”oron ökades dramatiskt under 1960-talet” (Åström, 1992:156). En misstro mot ”de fyra K-na” (Kapitalism, Konservatism, Kolonialism och Katolicism), menar Åström, kom att symbolisera denna period mycket väl (ibid. 193).

Detta projicerades bland annat igenom den ungdomsrörelse som vann alltmer terräng, inte enbart i Sverige utan i väst som helhet. Regeringens satsningar på utbildning under 1950- och 60-talet gav ungdomen ett ökat självförtroende. Masskulturens intåg innebar att ”de representerade en kultur skild från de vuxnas” och ett eget ”ungdomsmedvetande” växte fram (Salomon, 1996:44). 1950- och 60-talets utveckling av konsumtionssamhället utgjorde nu en plattform för politisk radikalism och ett flertal massiva demonstrationer ägde rum som protest mot konventioner och auktoriteter (ibid. 72).

I Paris år 1968 visade sig detta missnöje genom en studentrevolt som skapade en ”krisstämning” i staden. Revolten tog därefter formen av en generalstrejk där tio miljoner arbetare deltog. Andra städer påverkades och demonstrationer ägde nu rum i bland annat Mexico, Tyskland, Argentina, USA samt Sverige (ibid. 75). I maj samma år blockerade studenter kärhuset i Stockholm och demonstrationer utspelades i Båstad som svar på Sveriges Davis Cup-match i tennis mot Rhodesia (ibid. 77). Antikärnvapenrörelsen, eller fredsrörelsen, började verka först i slutet av 1950-talet men frågan kom återigen att sammanlänkas med den massiva protest som trädde i kraft då USA angrep Vietnam. Både fredsrörelsen och

Vietnamrörelsen stod för en ny symbol ”för den nya politiska kulturen” där just fredsmarschernan användes för en mobilisering av opinionen. Vietnamkriget blev period II:s kärnfråga som sammanfogade ungdomens missnöje. Ovanstående exempel visar att ”gatan började åter användas som politisk arena” (ibid. 90-1).

4.3 Splittringar

Socialdemokraterna upplevde efter att Palme tagit över makten 1969 en viss splittring. Detta yttrade sig delvis genom en splittring inom partiet, bland annat i EEC-frågan, och delvis i en splittring mellan partiet och arbetarrörelsen. I EEC-frågan ses tydligt rädslan för en splittring. Ett medlemskap i EG diskuterades i början av 70-talet men avskrevs av flera anledningar, men där rädslan för att det skulle skapa en splittring i partiet var en av dem (Åström, 1992:193). Åström menar att om man hade drivit vidare frågan hade det säkerligen splittrat både partiet och hela nationen på köpet. Han drar paralleller till Norge där deras dåvarande statsminister Bratteli drev frågan och fick avgå på köpet (ibid. 194).

I övrigt visade sig splittringen kanske främst i maktkampen mellan Palme och finansminister Gunnar Sträng. De kan symbolisera det nya och det gamla i partiet. Maktkampen hade sitt ursprung i partiledarskiftet där Sträng var den främsta motkandidaten till Palme. Sträng sågs av vissa som ett stabilare och kunnigare alternativ till Palme som ansågs för radikal av starka element i partiet, medan Sträng ansågs lite gammalmodig (Östergren, 1984:136, 145f, 162). Förutom denna grundläggande motsättning mellan nytt och gammalt i Socialdemokraterna utvecklades 1972 en reell maktkamp mellan Sträng och Palme. Sträng förespråkade en ekonomisk åtstramning, medan Palme krävde ett stimulanspaket för hantera den växande arbetslösheten.

Förutom splittringen i partiet kan man även se en splittring mellan Socialdemokraterna och arbetarrörelsen. Denna splittring kan man på många sätt koppla till Palme som person. Med sin överklassbakgrund är Palme, till skillnad från sina företrädare, ingen naturlig del i arbetarrörelsen och han behöver ofta bevisa sig både för rörelsen och för sig själv (Östergren 1984:270). Hur arbetarna såg på detta kan ses i citatet från industriarbetaren Tore Nordberg ”I mina ögon har Palme alltid varit en friherre. Han har inga rötter ibland oss.” Palme var påverkad av detta och det gjorde att han ofta intog en radikal attityd i frågor som var starka i arbetarrörelsen (ibid. 270).

5 Analys

I empirin har vi redogjort för den förändring i utrikespolitiken som tillkom i slutet av 1960-talet. Vi ställde oss frågan varför denna förändring tillträdde just då och försökte hitta svar i Världens dåvarande struktur samt Sveriges situation inom landet. I analysen kommer vi nu att presentera de slutsatser vi drar utifrån empirin. Eftersom en politisk reform av detta slag är så pass komplex är ett flertal upptäckter väsentliga att först redogöra för och därutöver anknyta till vår teori.

5.1 Förklaringsvariabler

I vår intervju med Sverker Åström påpekades att förändringen var ansluten till Palmes personlighet samt 1960-talets radikaliserings. Liknande slutsatser drar Nilsson (1991) då hon menar att förändringen berodde på ”en man och en tid som fann varandra, och om en tidsanda och ett ideologiskt och intellektuellt klimat som Palme bättre än de flesta förstod att förvalta” (ibid. 61). Den internationella utvecklingen på 1960-talet bör inte heller förkastas. FN:s allt dominerande roll gav stater som Sverige möjligheten att sätta sin prägel på världspolitiken, kanske tack vara neutraliteten som visade att Palme ”inte uppfattades som talesman för några speciella maktintressen” (Andrén, 1996:77).

Ovanstående förklaringsmodeller anser vi är fullständigt legitima vid en undersökning av 1960-talets utrikespolitiska förändring. Tidsandan, som vi redogjorde för i empirin, fanns där med alla dess bekymmer och oroligheter. Landet behövde en ledare som kunde dirigera ungdomen och situationen ur problemen. Åström menar att Palme såg sig själv som ”ungdomens hänförelse”. Detta fick tydliga utspel då Palme besökte det blockerade kårhuset i Stockholm i maj 1965 för samtal med ockupanterna. År 1968 deltog han även i den massiva Vietnamdemonstrationen (Bohman, 1970:22). Det internationella klimatet som förklaring är också av intresse att lyfta fram. Avspänningspolitiken möjliggjorde för en förhandling mellan världens dåvarande stormakter.

Vi anser dock att dessa förklaringar brister på många punkter. Den internationella strukturen hade förändrats men vid en undersökning av *hur* förändringen ägt rum uppstår tvetydighet. Att avspänningen skulle ha öppnat upp världens struktur och gjort den mer fredlig och därmed möjliggjort för Sveriges regering att agera mer aktivt utåt är paradoxalt vid en närmare undersökning av antalet nukleära vapen under avspänningsperioden. Den totala mängden nukleär arsenal i världen år 1962 (året då SALT 1 infördes) var 33,767 vilket kan jämföras med vår andra periods slut då antalet beräknas ha ökat till hela 47,913. År 1964 skaffar även Frankrike och Kina nukleära vapen (www.nrdc.org). Avspänningen

må ha ägt rum i den tysta diplomatin men produceringen var trots detta i full fart. Figur 3.1 visar även att antalet konflikter *inte* stagnerar under denna period. Om nu avspänningen trädde i kraft för att förbättra förutsättningarna för en mer fredlig värld borde antalet konflikter minska. Figuren visar även tydligt att antalet konflikter under våra två perioder hållit en relativt jämn nivå. Liknande resonemang för Scott (2005) som menar att SALT-förhandlingarna ”möjliggjorde för ytterligare konflikt” (ibid. 106). Våra båda perioders världsstruktur är utifrån denna information tämligen lika och därför bör *avspänning* som förklaring till den aktiva utrikespolitiken granskas med ett kritiskt öga.

Olof Palmes personlighet i politiken är, enligt oss, en oundviklig förklaring till övergången från passiv till aktiv utrikespolitik. Det ter oss självklart att partiledarbyte förändrar den politik som partiet ifråga ansluter sig till. Viktigt att påpeka är att Palme var engagerad i internationella frågor under hela 1960-talet, det vill säga redan innan han intog Erlanders position som statsminister i oktober 1969 (Lödén, 1999:373-4). Detta engagemang sammanstrålade med en ny tidsanda. Sverige gick från en ”oavbruten ekonomisk tillväxt” till ”antiimperialistiska, antikapitalistiska och ... antiamerikanska tendenser som kännetecknade de nya generationernas politiska hållning” (Nilsson, 1991:64).

Hur pass djupgående påverkade detta nya tankesätt då Socialdemokraternas politik? Vi menar att denna punkt, tidens anda eller radikaliseringen, är en väsentlig del för förståelsen av utrikespolitikens förändring. Vietnamkriget var under denna tid så pass förankrad i den svenska politiken att den kom att bli en ventil för allt missnöje. Socialdemokraterna uppmärksammade detta och oroade sig ”för att vänstergrupperna skulle få vind i seglen bland annat genom Vietnamopinionen” (Östergren, 1984:126). Sverker Åström berättar att ”socialdemokraterna var besvärade av framförallt kommunisterna som försökte att lägga beslag på Vietnamfrågan. Det var ett av skälen för framförallt Torsten Nilsson som energiskt verkade för att Socialdemokraterna skulle ... försöka göra en insats för att lösa Vietnamfrågan.” Torsten Nilsson, Sveriges utrikesminister 1962-71, menade att vi ”måste finna utvägar i den här valrörelsen där vi kan fånga in ’ungdomens revolt’ och kanalisera den genom vår rörelse”. Palmes medverkande i Vietnamdemonstrationen på Sergels Torg är ett tydligt exempel på detta och ansågs vara ”nödvändig för att få grepp om utvecklingen ... som annars skulle gynna kommunisterna och vänsterkrafterna” (ibid.). Uppenbarligen var Socialdemokraterna rädda för den förlust av röster som en nonchalans av Vietnam kunde innebära (Lödén, 1999:369). Partiet lyckades och vann valet 1968 med hela 50,1%.

Denna *anpassning* till tiden möjliggjorde för en utveckling, eller modifiering, av den socialdemokratiska ideologin. Framgången i valet 1968 var till stor del baserad på en utrikespolitik, nämligen partiets starka ställningstaganden i Vietnamfrågan, vilket kan jämföras med vår tidigare period då Sveriges utrikespolitik var starkt förankrad i en *realism* som uteslöt någon vidare inblandning i andra staters agerande. Det är viktigt att påpeka att valet av statsminister var ett medvetet drag från partiledningens sida som ansåg att de behövde ”satsa på en ungdomlig och radikal förnyelse” (Östergren, 1984:148-5). Och Palme hade, bland annat genom Vietnamfrågan, bevisat att han innefattade

dessa egenskaper. Det framstår som klart att denna förändring ligger som grund för den aktiva utrikespolitiken men, som vi nedanför kommer att redovisa för, kan man förstå regeringens ändrade kurs utifrån ett annat, hittills mindre uppmärksammat, perspektiv.

5.2 Diversion på svenska

Valframgången 1968 innebar en ny tid för Socialdemokraterna. Tidens anda möjliggjorde för den aktiva utrikespolitiken. Att den sittande regeringen funnit ett nytt recept för framgång är för oss uppenbart. Att agera mer aggressivt, med *moraliska* medel, på ett hittills mindre uppmärksammat plan, det internationella, gav Socialdemokraterna valet 1968 mer kraft och en starkare uppslutning från väljarna. Vi anser att denna nya politik fördes av Palme och socialdemokraterna av taktiska skäl även under hela 1970-talet. Anpassningen, eller ideologiseringen, tyder tydligt på kopplingen mellan inrikes – utrikespolitik. Situationen inom landet, det vill säga radikaliserings, gav enligt våra redogörelser incitament för den sittande regeringen att agera allt kraftigare utanför landets gränser. Men denna förklaring ger, likt världens struktur, inte en heltäckande bild. Med anpassningen följdes en enorm inflation och som följd arbetslöshet. Befolkningens förtroende för den sittande regeringen dalade markant under just denna period. Palmes nya post som statsminister gav upphov till ett generationsbyte inom Socialdemokratien som många inom partiet, och utanför, ogillade. Dessa variabler, anser vi, kan sprida nytt ljus över orsaken till varför den aktiva utrikespolitiken tog fart. Kopplingen mellan inrikes – utrikespolitik kommer nu att tydliggöras ytterligare. Analyseringen av dessa variabler kommer att göras utifrån vår moraliserande diversionsteori.

Teorin vi utvecklade i inledningsavsnittet utgår ifrån att inrikespress av social och ekonomisk karaktär kan utgöra incitament för att makthavarna utökar sin aktivitet internationellt. Utrikespolitiken, i Sveriges fall, har varit en moraliserad sådan med tydliga hänvisningar till neutralitet, fred och solidaritet. Vi anser att denna *moraliserande* politik är typisk svensk då landet med järnhand sedan 1815 förhållit sig neutralt, alliansfritt och därmed lyckats undgå krig. Detta framgår tydligt under Palmes aktiva utrikespolitiska period. Denna socialdemokratiska moral presenterades tydligt i utrikespolitiken under åren 1965-76. Men frågan är, användes denna utrikespolitik för utrikespolitikens skull eller utnyttjas den för andra mål?

Vi menar att det finns tydliga kopplingar mellan den aktiva utrikespolitiken och situationen inom landet. Slående är ”rally-round-the-flag-fenomenet”, som är en del av diversionsteorin. Fenomenet grundas på att regeringen framkastar ett yttre hot eller företeelse och genom detta påkalla ett samlande av befolkningen. Om lyckat förstärks befolkningens förtroende för den sittande regeringen och därmed förstärks makthavarnas position. Kopplingar kan ses i den svenska regeringens utrikespolitiska medel under 1970-talet. Förtroendet för Socialdemokraterna var år 1972 på en rekordlåg nivå, 39 %, vilket kan jämföras

med slutet av 1969 då förtroendet låg på imponerande 54 %. Som tidigare nämnt är detta anslutet till den ekonomiska krisen. Arbetslösheten år 1972 låg på den imponerande siffran 1,9 % för att därefter öka till 3 %, något som kom att kallas för ”augustikrisen” (Östergren, 1984:162-3). I takt med detta ökades antalet kritikutsagor och brobyggandet. Även biståndspolitiken fick en allt mer central roll i utrikespolitiken. Teorin uppenbaras här väl. Socialdemokraterna hade vunnit en jordskredsseger i valet 1968, mycket tack vare utrikespolitiska frågor såsom Vietnam. Man hade lyckats samla befolkningen under partiets vingar på en utrikespolitisk fråga. Denna taktik anammades även under Palmes 1970-tal. Enligt ”rally-round-the-flag-fenomenet” sökte man öka befolkningens förtroende genom att ena väljarna kring den moraliska utrikespolitik som Palme förde, likt valrörelsen innan 1968.

Distinktionen mellan inrikes – utrikes suddas här ut. Att agera allt starkare utanför landets gränser vid en tid då landets problem var så pass djupa kan tolkas som en form av diversion, då man fokuserade allt mer på den rådande situationen utanför landets gränser som, i sin tur, får konsekvenser på landets interna situation. Landets ekonomiska kris var, under 1970-talet, ett faktum och i och med detta hotades Socialdemokraternas makt. Ett allt starkare engagemang utåt låg i tidens anda då de olika formerna av ”anti” präglade stora delar av den svenska befolkningen. Hur pass väl och djupt den förstärkta utrikespolitiken påverkade befolkningens förtroende är tyvärr svårt att mäta. Man kan dock ana att en utrikespolitik i form av jultalet 1972, som fick en extrem medial uppmärksamhet, var ämnad för den svenska opinionen. Det som talar för att jultalet främst var riktat för en svensk publik är att meddelandet distribuerades till svensk media, medan Palme endast en dag senare skickar ett helt annat och betydligt mildare meddelande till Nixon, där han visserligen kritiserar bombningarna men annars hyllar USA (Östergren, 1984:184). Man visste om den positiva effekt deras hållning i Vietnamkriget hade på opinionen och med den insikten är det enkelt att tänka sig att en baktanke med talet var att stärka opinionen (Lödén, 1999:304).

Att Sverige inte kom att agera starkare i utrikespolitiska frågor under de ”gyllene årtionden”, det vill säga 1950- och 60-talet, anses bero på just den interna situationen. Regeringen utnyttjade då situationen och ”ägnade sig åt sina interna angelägenheter” (Nilsson, 1991:57), som står i stark kontrast mot den utrikespolitik som Palme förde. Detta kan belysas genom att jämföra Koreakriget, 1950-3, och Vietnamkriget, 1965-73. Undersöker man konflikternas förödelse utifrån antalet dödsoffer framstår det tydligt att Koreakriget var betydligt mer katastrofalt med 1 miljon mer offer än Vietnamkriget (Scott, 2005:100). Att Koreakriget varade i tre år, till skillnad från Vietnamkrigets åtta år, förstärker förödelsen ytterligare. Man undrar varför Sveriges regering inte reagerade lika kraftigt, eller kraftigare, som de gjorde i Vietnamfrågan. För oss framstår det som uppenbart att regeringen i vår första period medvetet väljer att agera mindre offensivt i utrikespolitiken på grund av bland annat den goda ekonomin samt inflationen och därmed det höga förtroendet. Eftersom vi förutsätter att en regering vill bevara sin position skulle det vara dumdrigt att förlora den starka inhemska opinionen på grund av en ”äventyrlig utrikespolitik”. Palmes regering, i kontrast, hade djupa inrikesproblem att behandla och den åtstramningspolitik som

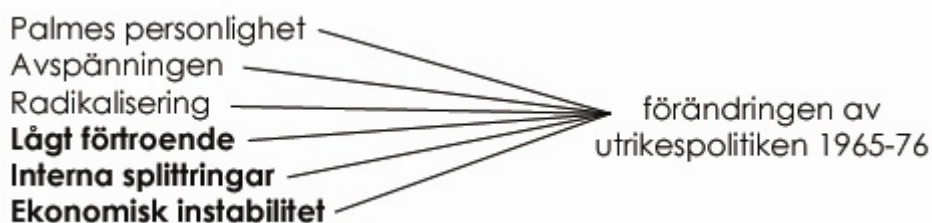
infördes kunde inte råda bot på de stigande ekonomiska problemen. Man valde därmed att rikta fokus på händelser som ägde rum *utanför* rikets gränser för att därigenom få media, och som följd, den tidens inhemska opinion bakom sig trots de problem som existerade. Denna nya profil med en mer aktiv utrikespolitik blev under denna period förankrad i det Socialdemokratiska partiet efter att man insett att ”partiets och regeringens höga profil i Vietnamfrågan varit inrikespolitisk lyckosam” (Lödén, 1999:303). Sten Andersson, dåvarande utrikesministern, bekräftar detta och menar att utan deras initiativ i utrikespolitiken skulle partiet ha förlorat valet 1973 (Andersson, 1993:254). Och i och med Vietnamfrågan kunde de splittringar som existerade inom partiet att enas. Palme menar att ”det inte är många frågor där vårt parti stått så samlat som i den här frågan” (Lödén, 1999:303). Den moraliska utrikespolitiken fördes alltså inte enbart för ett enande av befolkningen, och därigenom röstmaximering, utan även för att ena partiet, något som vi anser är ett måste för ett partis framgång.

Det är just *moralen* i utrikespolitiken som gjorde det möjligt för Palmes regering under 1970-talet att agera mer aktivt utanför landets gränser. Den svenska kritiktypen skiljer sig åt från vår tidigare period. Moraliska kritikutsagor utgör i och med vår andra period 43 % (fig. 5.2) vilket kan jämföras med den tidigare perioden då denna kritiktyp endast utgör 18 % (fig. 5.1). Hur kan detta då tolkas? Michael Barnett och Martha Finnemore (2004) menar att moral kan förekomma som ett medel för att ”embody, serve, or protect some widely shared set of principles and often use this status as a basis of authoritative action” (ibid. 23). Visserligen utgår Barnett och Finnemore ifrån internationella organisationer men vi hävdar att liknande drag kan ses i stater, kanske framförallt i neutrala stater såsom Sverige. Att landet har undgått krig och större konflikter sedan 1815 påverkar oundvikligen befolkningens sinnen och synen på krig. Moral kan därför, utifrån detta perspektiv och vår teori, fungera som ett utmärkt vapen för att främja den inhemska opinionen, befästa sin makt och få en befolkning att uppmärksamma utomstående problem utöver dess egna. Olof Palme menar ju trots allt att ”politik är en fråga om moral” (Nilsson, 1991:62).

6 Slutsats

I inledningen frågar vi oss om Sveriges regering använt utrikespolitiska medel för att stärka sin maktposition och hantera inrikesproblem. För att undersöka detta konkretiserade vi frågan till att gälla den socialdemokratiska regeringen 1965-1976. Ett enligt oss lämpligt val då det verkar vara allmänt accepterat att det skedde en betydande förändring i utrikespolitiken vid den perioden. Vi utvecklade senare en teori som bygger på diversionsteorin som innebär att ett land skapar militära konflikter utomlands för att ena folket under en gemensam fråga och dra uppmärksamheten från problemen i landet. Då den teorin är omöjlig att applicera på Sverige utvecklade vi istället tanken att Sverige använder moral i utrikespolitiken på ett liknande sätt som andra länder använder militära konflikter. Detta tydliggörs i hur Sverige använder de utrikespolitiska medlen kritik, medling och bistånd. Vi anser att om vi kan förklara att förändringen som skedde berodde, åtminstone delvis, på inrikesproblem så kan vi därmed svara på vår frågeställning samtidigt som det utgör ett incitament för att vår teori har en förklaringsgrund.

I vår analys undersöker vi ett antal variabler i en jämförande design för att se vilka som kan användas för att förklara förändringen. Att utrikesläget skulle förklara förändringen avstryker vi, med en reservation för avspänningen. Av de tänkbara inrikesförklaringarna utanför vår teori menar vi att de visserligen påverkar förändringen, men att de inte ger en fullständig bild. Med vår diversionsteori kan vi dock ytterligare förklara förändringen som en mer eller mindre medveten strategi för att dels stärka samman partiet, dels fånga in väljare och dels stärka sin moraliska auktoritet. Samtidigt tror vi inte att diversionsteorin ensam heller räcker för att förklara förändringen och det går inte att hitta en enkel kausalmekanism som förklarar förändringen. Det är viktigt att understryka att våra tre variabler verkar *tillsammans*, som figur 6.1 visar.

Figur 6.1. Förklaringar till förändringen i Sveriges utrikespolitik 1965-76.

Diversionsteorins förklaringar i fetstil.

Detta innebär att ifall radikaliseringen *inte* ägt rum kan man anta att den aktiva utrikespolitiken inte heller ägt rum, i alla fall i mindre grad. Likadant hade förändringen inte ägt rum om den ekonomiska instabiliteten inte infunnit sig, osv. Det går därmed att konstatera att Socialdemokraterna använde moral i

utrikespolitiken för att stärka partiet och plocka röster. Profileringen som världens neutrala samvete var extra lyckosamt, då Sveriges långa tradition av fred och neutralitet har upplyft dessa begrepp till ett gemensamt axiom för det svenska folket och en del av den svenska kulturen. Ett moraliskt ställningstagande ger också en auktoritet hos folket och gör det svårt för andra partier att ta avstånd ifrån.

Vår uppsats svarar således på frågan, om Sveriges regering använt utrikespolitiska medel för att stärka sin maktposition och hantera inrikesproblem, genom att säga: - Ja, förmodligen använde den socialdemokratiska regeringen 1969-1976 utrikespolitiska medel på ett aktivt moraliserande sätt för att fånga opinionen, stärka sammanhållningen samt ta uppmärksamhet från inrikesproblemen. Vi kan däremot inte generalisera och påstå att detta är ett mönster som sker i alla länder, vid alla tillfällen, eller ens alltid i Sverige. Detta var dock heller aldrig vårt syfte. Däremot menar vi att den moraliserande diversionsteorin förmodligen kan användas även utanför denna uppsats för att förklara andra utrikespolitiska händelser.

6.1 Avslutande diskussion

Vi är osäkra på hur den moraliserande diversionsteorin skulle fungera i ett annat land än Sverige, med en annan kultur som inte på samma sätt är präglad av fred och neutralitet. Om inte annat så antyder Annerstedt & Kinnmans uppsats hur en liknande studie skulle fungera i Belgien. I Sverige finns det flera intressanta händelser att koppla till teorin. Utan att egentligen ha någon större kunskap i fallen så vore det exempelvis intressant att närmare studera den borgerliga regeringen som tog över efter Palme 1976. Regeringen hade stora ekonomiska problem att handskas med och splittringen i koalitionen märktes bland annat i kärnkraftsfrågan. Samtidigt ökar kritikutsagorna ännu mer under denna period och når sin topp i början av åttiotalet (Bjereld, 1992:40).

Ett aktuellt exempel är Perssons tillsättande av Jan Eliasson som utrikesminister. I samma veva som tillsättandet av den nya ministern presenterades handskades Socialdemokraterna med en hel del problem inom landet. Partiet anklagades av högerkoalitionen för försumlighet under tsunamikatastrofen vilket ledde till ett extremt dalande för Socialdemokraterna i Sifos väljarundersökning. Enligt den moraliserande diversionsteorin ses valet av Eliasson som naturligt för en regering som ser sin makt hotad och tampas med inrikesproblem. Eliasson kan tänkas öka den svenska befolkningens förtroende för regeringen, bland annat tack vare den mediala uppmärksamhet som hans reformprogram av FN:s kommission för mänskliga rättigheter fick (Mattsson, 2006). Denna moral kan även ses i den utrikespolitik som utrikesministern söker: ”vår röst ska höras tydligare – kanske inte enbart i den svenska delen utan också i EU- och FN-rollen. Det är en potential som jag tycker vi ska utnyttja” och genom detta ”sätta Sverige på kartan” (Holmström). Kanske är den nya utrikesministerns moraliska patos en taktik från Socialdemokraternas sida för valrörelsen år 2006.

7 Referenser

- Ahlmark, Per, 1997. *Det öppna såret: Om massmord och medlöperi*. Göteborg: Tibro
- Anderson, Christopher J. & Morgan, T. Clifton, 1999. "Domestic Support and Diversionary External Conflict in Great Britain, 1950-1992", *The Journal of Politics*, vol 61, nr 3
- Andersson, Lennart, 1989. *Biståndet till u-länderna*. Uppsala: SIDA:s kursgård
- Andersson, Sten, 1993. *I de lugnaste vattnen...* Stockholm: Tidens förlag
- Andrén, Nils – Möller, Yngve, 1990. *Från Undén till Palme: Svensk utrikespolitik efter andra världskriget*, Stockholm: Norstedts Juridik
- Annerstedt, Anna – Kinnman, Susanna, 2000. "Moral som medel - en studie av inrikespolitisk utrikespolitik" HT 2000
- Barnett, Michael – Finnemore, Martha, 2004. *Rules of the World: International Organizations in Global Politics*. New York: Cornell University Press
- Bercovitch, Jacob – Jackson, Richard, 1997. *International conflict: a chronological encyclopedia of conflicts and their management, 1945-1995*. Washington, D.C.: Congressional Quarterly
- Bjereld, Ulf, 1992. *Kritiker eller medlare?* Göteborg: Santéus Förlag
- Bohman, Gösta, 1970. *Inrikes Utrikespolitik: Det handlar om Vietnam*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB
- Dassel, Kurt – Reinhardt, Eric, 1999. "Domestic Strife and the Initiation of Violence at Home and Abroad", *American Journal of Political Science*, vol 43, nr 1
- Djerf, Olle, 2006. "Lönebildning i ekonomisk-politisk regim", *Hundra år av medling i Sverige*. Stockholm: Medlingsinstitutet
- Gustavsson, Jakob, 1998. *The Politics of Foreign Policy Change. Explaining the Sweden Reorientation on EC Membership*. Lund: Studentlitteratur
- Jerneck, Magnus, 1983. *Kritik som utrikespolitiskt medel*. Malmö
- Holmström, Mikael, 2006. "Det känns hedersamt", *Svenska Dagbladet*, 27 mars, 2006, <http://www.svd.se>, hämtat 20 maj, 2006
- Levy, Jack, 1989. "The Diversionary Theory of War: A Critique", i Midlarsky, Manus (red.) *Handbook of War Studies*. London: Unwin Hyman Ltd
- Linder, Jan, 2000. *Dans på slak lina: svensk neutralitetspolitik 1939-1999*. Stockholm: Infomanager
- Lödén, Hans, 1999. *För säkerhets skull. Ideologi och säkerhet i svensk aktiv utrikespolitik 1950-1975*. Stockholm: Nerenius & Santéus Förlag
- Mattsson, Britt-Marie, 2006. "FN sa ja till nytt människorättsråd", *Göteborgsposten*, 16 mars, 2006, <http://www.gp.se>, hämtat 20 maj, 2006
- Miller, Ross, 1995. "Domestic Structures and the Diversionary Use of Force", i *American Journal of Political Science* vol 39, nr 3

- Mosey, Chris, 1989. *Sverige och mordet på Olof Palme*. Falun: Wahlströms
- Nilsson, Ann-Sofie, 1991. *Den moraliska stormakten*. Ystad: Timbro
- Nilsson, Torbjörn, 2004. *Mellan arv och utopi: Moderata vägval under hundra år, 1904-2004*. Stockholm: Santérus Förlag
- Petersson, Olof, 1982. *Väljarna och världspolitiken*. Lund: Studentlitteratur
- Putnam, Robert, 1988. "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games" *International Organization*, vol 42, nr 3
- Robinson, Stuart, 1996. "The Politics of International Crisis Escalation: Decision-making under Pressure". London: Tauris Academic Studies
- Ruin, Olof, 1986. *I välfärdsstatens tjänst: Tage Erlander 1946-1969*. Stockholm: Tidens förlag
- Salomon, Kim, 1996. *Rebeller i takt med tiden*. Stockholm: Rabén Prisma
- Scott, Len, 2005. "International history 1945-1990", i Baylis, John – Smith, Steve (red.) *The Globalization of World Politics*. New York: Oxford University Press Inc.
- Statens offentliga utredningar, 2002. *Fred och säkerhet: Svensk säkerhetspolitik 1969-1989*. SOU 2002:108
- Thörnqvist, Christer, 2006. "Den svenska strejkbilden under medlingsväsendets framväxt", *Hundra år av medling i Sverige*. Stockholm: Medlingsinstitutet
- Wallensteen, Peter, 2002. *Understanding Conflict Resolution: War, Peace, and the Global System*. London: Thousand Oaks
- Wikinge, Lars, 1997. *Etik och biståndspolitik*. Uppsala: Uppsala University Library
- Zinn, Howard, 1999. *A People's History of the United States: 1492 – Present*, Harper Collins. New York: HarperCollins
- Åström, Sverker, 1992. *Ögonblick. Från ett halvsekel i UD-tjänst*. Stockholm: Bonnier Alba
- Östergren, Bertil, 1984. *Vem är Olof Palme?* Stockholm: Timbro

Intervjun med Sverker Åström ägde rum via telefon den 15 och 16 maj, 2006.

Natural Resources Defense Council, <http://www.nrac.org>, hämtat 18 maj, 2006

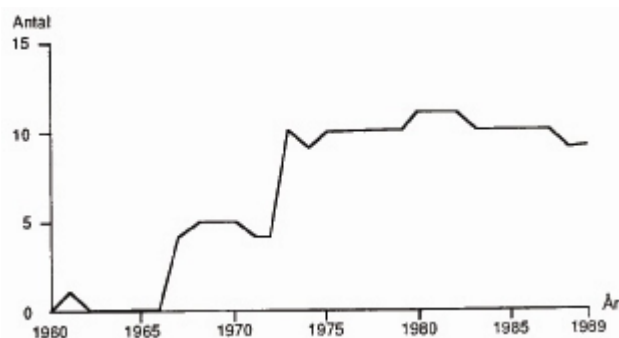
8 Bilaga

	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
1. Sovjetunionen	18	32
2. Sydafrika	12	21
3. Östblocket/de kommunistiska staterna	5	9
4. Arabländerna	3	5
4. Israel	3	5
4. Nordkorea	3	5
7. Frankrike	2	4
7. Kina	2	4
7. Storbritannien	2	4
7. Tjeckoslovakien	2	4
11. Belgien	1	2
11. Egypten	1	2
11. Stormakterna/USA och Sovjetunionen	1	2
11. Ungern	1	2
Totalt:	56	101

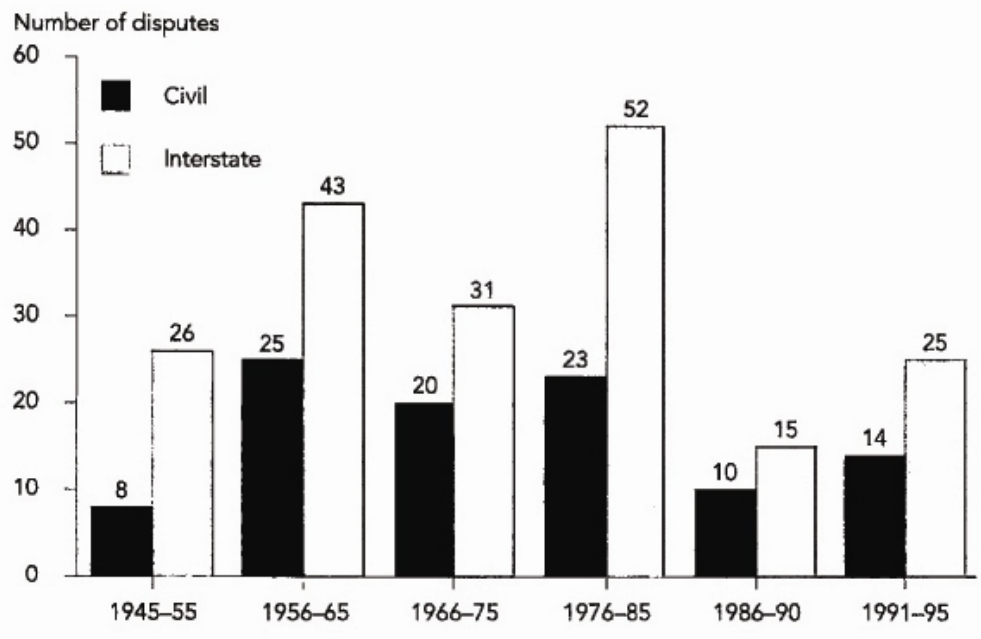
Figur 2.1. Aktörsbundna svenska kritikutsagor 1947-1965, fördelade på land (Bjereld, 1992:46)

	<i>Antal</i>	<i>Procent</i>
1. Sydafrika	47	32
2. Portugal	22	15
2. Rhodesia	22	15
4. USA	19	13
5. Grekland	8	5
6. Sydvietnam	5	3
7. Chile	4	3
8. Kambodja	3	2
8. Sovjetunionen	3	2
8. Supermakterna, USA och Sovjetunionen	3	2
11. Spanien	2	1
11. Tjeckoslovakien	2	1
11. Östblocket/de kommunistiska staterna	2	1
14. Israel	1	1
14. Pakistan	1	1
14. Turkcyprioterna	1	1
14. Turkiet	1	1
Totalt:	146	99

Figur 2.2 Aktörsbundna svenska kritikutsagor 1966-1976, fördelade på land (Bjereld, 1992:52)

Figur 2.3. Antalet svenska skyddsmaktsuppdrag 1960-1989 (Bjereld, 1992:95)

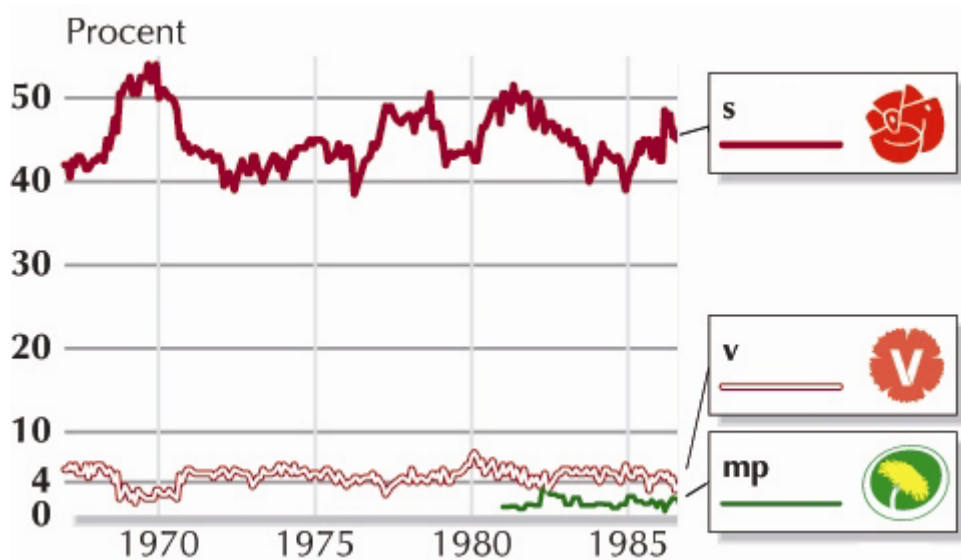

Figur 3.1. Antal och typ av konflikt per period (Bercovitch & Jackson, 1997)

Inflationen i Sverige, procentuell 12-månadersförändring för KPI

Figur 4.1. Inflationen i Sverige från sextiotalet (Djerf, 2006:99)

Figur 4.2. Förtroende för vänsterblocket 1967-1987 (Sifo, 2006)

Kategori	Antal	Procent
Säkerhet	18	37
Folkrätt	20	41
Ideologi/moral	9	18
Mänskliga rättigheter	2	4
Totalt:	49	100

Figur 5.1. Den svenska kritiktypen 1947-1965 fördelad på kategori (Bjereld, 1992:46)

Kategori	Antal	Procent
Säkerhet	51	33
Folkrätt	28	18
Ideologi/moral	66	43
Mänskliga rättigheter	10	6
Totalt:	155	100

Figur 5.2. Den svenska kritiktypen 1966-1976 fördelad på kategori (Bjereld, 1992:53)